

СПОМЕНИЦА

ВЛАДЕТИ ЈЕРОТИЋУ
1924 – 2018 – 2019

приредила Ирена Арсић

Задужбина Владете Јеротића
Domus editoria Ars libri
Београд, 2019.

Софија Милорадовић

МЕЋУ ЉУДИМА КОЈИ СУ ИМАЛИ ПЕТРИЈУ

О једноме од највреднијих дела савремене српске књижевности, о роману *Петријин венац*, професор Владета Јеротић записао је на почетку свога есеја *Петријин ореол*¹⁶. следеће: „Када сам завршио читање романа Драгослава Михаиловића *Петријин венац*, десило ми се нешто што ми се дешавало само изузетно у прошлости, и то после читања романа, можда неколико пута, после виђења три, четири филма, који пут пред нечијим сликарским платном или после слушања музике коју волим, а која је била изведена на неки потпуно нов, мени непознат начин. Силно сам зажелео, као оно у најлепшем добу младалаштва, да постанем бољи, човечнији и племенитији, да заборавим све што сам научио и са чиме, што би рекао Хамлет, само 'изгледам', па да у мени остане и прозбори само оно што јесте, а не што се има, оно што дамара у крвним сливовима тела, а не само узалудно асоцира по можданим синапсама. И осетио сам још нешто, јако и неодољиво. Да са неким разговарам о Петрији и о свему што је било у њеном животу (...), управо као што би човек пожелео да разговара са неким блиским о неком заједничком пријатељу кога више нема (...)“. Ова потреба о којој говори професор Јеротић, потреба да се са неким подели промишљање или расплитање Петријиног животног венца, походила је многе који су расплитању овога венца прилазили по врсти и мери своје стручности, па јој ни сама нисам успела измаћи у неколико на-

---

¹⁶ Владета Јеротић, *Петријин ореол*, у: *Ог Саве до Павла III*, приредиле: Ирена Арсић, Јована Грујић, Београд: Задужбина Владете Јеротића – Domus editoria Ars libri, 2018, 155–161.

врата, нити сам се пак трудила да јој измакнем. Моје бављење *Петријиним венцем* углавном се било сводило на осветљавање језичких одлика овога дела, тачније – на појашњавање неких одлика косовско-ресавског дијалекатског типа који се налази у основици идиома главне јунакиње, оне којој је додељена улога приповедача сопствене тегобне животне приче. Пишчево свесно приклањање локалним говорним особинама изнедрило је изузетну уверљивост и непатвореност ликова, збивања и средине у којој ти ликови обитавају. *Једносћавности* као особен квалитет Петријиног лика, коју такође помиње Професор у своме есеју, произашла је делом и из форме исказа – из приповедања обликованог у виду монолога који само повремено добија дијалогску форму, видљиву у одговорима на изостављене реплике „невидљивога“ (или заправо не-чујног) а непрекидно присутног саговорника, онога који помно слуша Петријину животну причу.

Пре више од десет година, када сам већ озбиљније била урођена у неке етно-дијалектолошке теме, „сусрела“ сам се са професором Јеротићем изнова читајући делове романа *Петријин венац* и есеј *Петријин ореол* који је Професор посветио том делу, а пре свега – Петријиним лику или Петрији као једноме узору, образцу, начину живљења по *унућарњим законима савести* и стамености која се некако природно подразумева, али и као својеврсном и свачијем у невољи саговорнику, саучеснику, сапатнику: „Иако више паганин него хришћанин, много више сујеверна него верна, Петрија се придржава неких унутарњих закона савести за које би човек, када њу слуша и гледа, рекао да су од паметира у човековом срцу записани“. Вероватно има стручнијих текстова о различитим плановима овога романа, будући да професор Јеротић није био књижевни критичар (што пак постаје упитно након објављене трилогије *Од Саве до Павла*, но он се за тај посао није школовао, рецимо то тако), али топлијег, саосећајнијег и приснијег текста – по моме осећању – засигурно нема. „Остала је Петрија са ореолом око главе да се благо смеши, да нас греје и опомиње и да помало плаче, за собом и за нама“ – ова завршна реченица Професоровог есеја најбоље о реченоме сведочи.

„Људи су се и некада и сада делили на добре и зле, беле и црне, голубове и јастребове, проклете и благословене, а ја бих радије поделио људе на оне који су имали Петрију и оне који је нису имали“. У више сам прилика помињала делове Петријине приче – некада као дијалектолог, некада као слепи заљубљеник у ово књижевно дело,

некада као Петријина (па и пишчева) земљакиња. И никако нисам одгонетнула шта је то што ме је за Петријину причу за вазда и нераскидиво везало све док нисам у есеју професора Јеротића прочитала кључну реч коју он помиње као одлику овога романа – *душевности*. Можда оно претходно цитирано Професорово промишљање нисам баш најбоље разумела, али мени се чини да сам током свога живота – макар само на неке тренутке, у кратким но згуснутим сусретањима – имала више Петрија, не рачунајући особе из мога најближег родбинског и пријатељског круга, а то су биле неке од мојих бројних саговорница у мање или више запустелим српским селима. Многе су биле саме, ретко обилажене и жељне разговора колико и хладне бунарске воде у време летњих припека, скромно осмехнуте док би ми поносно показивале незатрављену баштицу иза куће и свечано достојанствене када би ми износиле гардеробу коју су припремиле за упок. И тек сада, после много година, када већ знатно ређе идем по терену у потрази за запретаним особинама наших народних говора, разабих прavi значај и благодет онога што је код Професора записано – шта значи припадати људима *који су имали Петрију*. Премда, ваља се стално опомињати, „јер нико нема довољно Петрије у себи, и оном ко је имао поред себе и за дуго Петрију, треба подсећања, јер је заборавља и јер се заборавља (...)“.

У есеју *Петријин ореол* налази се најјезгровитија конструкција којом је исказана – ваљда за већину и несумњива – потврда да се и оним народним говорима који нису ушли у основицу стандардног српског језика (у овом случају – косовско-ресавским) могу исказати најтананија осећања и најдубља промишљања човековог битисања: „У њему једна проста жена прича, дијалектом богатог и сложеног језика, у првом лицу, од почетка до краја свој живот“ (подвукла С. М.). А те животе, причане *од њочейка до краја*, слушала сам у чакмарама и уређеним гостинским, славским собама, на трношкама у башти позади куће, или идући сокачетом до суседног засеока. Приче мојих саговорника из села диљем српског језичког простора, слушане и бележене током протеклих тридесет година, чине медаљоне, „истргнуте“ делове животних прича, истовремено се слажући у оквир једне од старине заједничке, никада до краја испричане, понајчешће теобне и тренуцима радости тек натруњене приче наших људи чији су животи протицали обележени свим оним што су сваковрсни судари, преплићања и мирења на овим просторима вековима собом носили. Сведо-

чанство тежине дамарања живота налази се и у поезији Љубише Ба-
чића, која сведочи о још нечему, а то је богатство српских призренско-
тимочких говора: „Мој животе, мало ли те има! / Тек у шаку колко
стане зрно, / колко оцак да издими дима, / испод нокти колко има
црно. // Вучја шаја зна ми место оно, / слабо место ди ће да загребе.
/ Мој животе, мое пукло звоно, / ти ме уби, а ја живим тебе.“

И тако, кључна је овде, чини се барем, реч *йрича* у значењу при-
чања. Она је овде кључна и зато што је спона између онога који причу
прича и онога који причу слуша, а те се две улоге и разлози за причање
кроз протицај времена смењују, док за разумевање и саосећање, без
којих причање или прича остају окрњени, некако недовршени и као
затомљени на незнано дуго време, кључна бива једна већ помињана
реч – *душевност*. Андрић је у своме говору *О йричи и йричању*, за-
право – о приповедању, покушао да изнађе и разлоге и циљеве тог не-
прекинутог од памтивека приповедања: „Испреда се прича о судбини
човековој, коју без краја и прекида причају људи људима. Начин и
облици тога причања мењају се са временом и приликама, али потреба
за причом и причањем остаје, а прича тече и даље и причању краја
нема. (...) Или можда приповедач својим делом треба да помогне
човеку да се нађе и снађе? Можда је његов позив да говори у име свих
оних који нису умели или, оборени пре времена од живота-крвника,
нису стигли да се изразе? Или то приповедач можда прича сâм себи
своју причу, као дете које пева у мраку да би заварало свој страх? Или
је циљ тог причања да нам осветли, бар мало, тамне путеве на које нас
често живот баца, и да нам о том животу, који живимо али који не
видимо и не разумемо увек, каже нешто више него што ми, у својој
слабости, можемо да сазнамо и схватимо“. Професор је причао тако да
бисте – обухваћени чудесним дејством те приче – пожелели да будете
вечити слушалац, а слушао је вашу причу тако да се чинило да ништа
друго у том тренутку не постоји до та ваша исповест. Некако мислим,
а нека ми буде опроштено ако при поређењу грешим, да је Професор
слушао све нас са којима је причао, које је саветовао, које је видао не-
видимице, онако како је Петрију слушао поменути „невидљиви“ а
вазда присутни саговорник, пажљиви слушалац њене животне приче.
Дуго, трпељиво, истрајно... Повремено саучествујући. Често питајући,
подстичући, па ондаводећи на срж. Топлим стиховима Василија Жу-
ковског опевана је на диван начин захвалност коју дугујемо таквим
људима – свима онима који су нас и својим речима и својим слушањем

подучавали, бодрили при посустајању и упућивали ка добрим одредштима: „За наше драге што животворише / Наш свет у сваком свом земаљском даху / Не реци с тугом: нема их више! / Но са захвалношћу: постојаху!“.

***

Многе своје учитеље, па и оне који ми то формално нису били, називала сам *професорима*. Многе сам тако називала (или их још увек називам) одиста пуна срца. Међутим, постоје три професора за које је моја најближа пословна и приватна околина знала да управо на њих мислим када кажем *професор* и без додавања имена уз звање: професор Драгољуб Петровић, пок. професор Павле Ивић и пок. професор Владета Јеротић – редом којим сам их кроз свој живот упознавала.

У неколико сам наврата водила подуже разговоре са професором Јеротићем, тачније – водио их је Професор са мном, сваки пут непогрешиво проналазећи у моме исповедању оно што ја никако нисам увиђала као важно и чиме ме је углавном ненаметљиво, као узгредно, али и некако беспоговорно усмеравао и куражио за оно што ће сасвим ускоро или мало доцније наићи. Природа овога текста дозволиће, надам се, једно поређење које неће бити доживљено као неумесно. Осећај о коме говорим имала сам након мога првог разговора са Професором, једнога предвечерја у његовом кабинету на Теолошком факултету, давне 1995. или 1996. године; помињала сам тај осећај потом пријатељима често, па имам жељу да га и овом приликом поменем. Свако ко је тренирао кошарку зна за термин „медицинка“ – кожна лопта напуњена песком, коју вам тренер даје у припреми пред главни део тренинга, а осећај лакоће који имате када након тога добијете у руке нормалну кошаркашку лопту тешко је описати — чини вам се да готово можете полетети и виртуозно располагати лоптом. Управо сам се тако растерећено осећала након поменутога разговора с Професором, полетно корачајући покрај Вуковог споменика у једној веома пријатној пролећној или јесењој вечери, а у нимало пријатној животној ситуацији у којој сам се тада налазила. Професор је невидимице видао наше ране...

И ма колико да је било времена и прилика, или се то можда само тако мени чинило, опет су нека питања остала без одговора за које бих била уверена да су тачни, неке недоумице без одлука за које бих

веровала да су исправне, а неки поступци без потврде која би ми дала наду да нису само пуко огрешење и да ће једном некоме бити од користи. Међутим, овде се, на овој страни живота прича завршила и наставиће се тек *шамо* – у онај *други твој живот*, у који се креће уз пратњу *небеских свирача*, оних који се помаљају из високе, умаласане траве на брегу и којима *беле ивице* полећу из *белих зрла*, како збори Петрија у венцу који је сплела од нити своје животне приче: „Тако те живот од многи добри људи растави да се више никад на овај свет с њи не саставиш. И остаје ти само да се надаш да ћеш једанпут можда у онај други твој живот да и(х) видиш и да ћеш макар тад да могаднеш да им кажеш ону реч што си им некад спремила. Овако, овде, она ће некако да ти измакне“. Стога овде чиним једино што сада могу, а то је да једну *реч која је овде измакла*, ону коју помиње Петрија у своме ламенту над растанцима, приложим у руковет мојих сећања на поштованог и драгог професора Владету Јеротића, а та је реч – ХВАЛА.